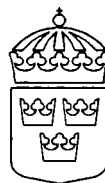

Finansutskottets yttrande

1992/93:FiU5y

Forskning i frontlinjen

1992/93
FiU5y

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har den 23 mars 1993 berett finansutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1992/93:171 Forskning i frontlinjen jämte motion 1992/93:Ub94 (s).

I propositionen föreslår regeringen att tre forskningsstiftelser skall bildas med medel från de tidigare löntagarfondernas tillgångar. Värdet av det kapital som avses bli utnyttjat för ändamålet uppgår till ca 10 miljarder kronor. Inledningsvis skall de nya forskningsaktiviteterna stödjas främst genom avkastningen på tillgängliga medel, men successivt avses även kapitalet tas i anspråk. Den totala tiden för de insatser som regeringen föreslår bör enligt propositionen begränsas till ca 15 år.

Förslaget avvisas i motion Ub94 av Socialdemokraterna, som dessutom föreslår ett tillägg till lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden i syfte att förhindra att fondmedel tas i anspråk för andra ändamål än ATP-pensionärernas välfärd.

Med anledning av propositionen har ytterligare ett antal motioner väckts.¹ I dessa behandlas emellertid frågor som inte ligger inom finansutskottets ansvarsområde, och utskottet har därför inte tagit upp dem till prövning. Utskottets yttrande inriktas i stället på principfrågan om finansieringen av den föreslagna forskningsverksamheten kan ske med medel från de tidigare löntagarfonderna.

Finansutskottet vill i denna fråga anföra följande. Riksdagen har genom en serie beslut slagit fast att de tidigare löntagarfonderna skall avvecklas. Ett första steg i denna riktning togs på senhösten 1991 då riksdagen fattade principbeslut om en avveckling av löntagarfonderna och samtidigt avskaffade de fem löntagarfondernas styrelser (prop. 1991/92:36, FiU9, rskr. 91). Avvecklingen skulle vara definitiv och det skulle inte finnas någon möjlighet att återskapa fonderna för samma eller liknande syften. I propositionen angavs två tänkta användningsområden för de utskiftade tillgångarna, nämligen som sparstimulans för att främja näringslivets behov av riskvilligt kapital och som medel för att främja forskning och utbildning vid universitet inom områden som bidrar till en varaktig tillväxt. Som mål angavs att utskiftningen skulle vara genomförd senast vid halvårsskiftet 1994.

¹ Riksdagen 1992/93. 5 saml. Nr 5 y

Ett andra steg togs våren 1992 (prop. 1991/92:92, FiU21, rskr. 339) då regeringen redovisade en utskiftningsplan enligt vilken löntagarfondernas tillgångar skulle användas

- för att främja forskning,
- som premie för att stimulera ett ökat allemanssparande,
- för att främja utvecklingen av små och medelstora företag samt
- som utdelning till dem som av olika anledningar inte kunde eller inte önskade delta i det premiegrundande sparandet.

För ett användningsområde — sparpremien inom allemanssparandet — framlades i propositionen ett i detalj utarbetat förslag, medan regeringen inom övriga områden avsåg att återkomma med konkreta förslag till riksdagen efter ytterligare beredning. Redan genom denna proposition gavs riksdagen dock tillfälle att ta del av regeringens planer på hur forskningsstödet skulle utformas, och av den lämnade redogörelsen framgick att ca 10 miljarder kronor av de tidigare löntagarfondernas tillgångar avsågs bli utnyttjade för detta ändamål.

Finansutskottet hade vid behandlingen av detta förslag inget att erinra mot huvuddragen i regeringens utskiftningsplan men föreslog att vissa preciseringar skulle göras i fråga om riskkapitalstödet till små och medelstora företag. Finansutskottet slog således fast att en del av löntagarfondernas tillgångar borde användas för forskning och avstyrkte mot denna bakgrund en i sammanhanget väckt motion — motion 1991/92:Ub805 av Lena Hjelm-Wallén m.fl. (s) yrkande 20 — med krav på att tillgångarna inte skulle få användas för detta ändamål.

Den av finansutskottet förordade satsningen på riskkapitalstöd till små och medelstora företag biträdades av riksdagen och gav bl.a. till resultat att 6 500 miljoner kronor av de tidigare löntagarfondernas tillgångar under 1992 placerades i den riskkapitalkoncern som byggdes upp för detta stöd.

Med anledning av krisuppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna hösten 1992 har det premiegrundande allemanssparandet avbrutits i förtid (prop. 1992/93:133, FiU9, rskr. 135 samt prop. 1992/93:149, FiU12, rskr. 240). I samband därmed klargjordes också att de som avstått från att delta i sparandet inte skulle få del av någon utdelning. Anspråken på de tidigare löntagarfondernas tillgångar för dessa båda ändamål kommer därmed att begränsas.

I den nu aktuella proposition 171 föreslås att forskningen skall tillföras tillgångar motsvarande ca 10 miljarder kronor i aktuellt värde. Resterande del av löntagarfondernas tillgångar skall enligt vad som aviseras i propositionen användas för att föra över minst två högskolor till stiftelseform.

Såsom också framhålls i motion Ub94 (s) utgör de tidigare löntagarfondernas tillgångar en del av AP-fonden och kan därför överföras till de tilltänkta forskningsstiftelserna endast genom lagändring. Något sådant lagförslag återfinns inte i propositionen. Utskottet noterar emellertid att regeringen i en senare framlagd proposition om högskolor i stiftelseform (prop. 1992/93:231) har redovisat ett lagförslag av denna innebörd. Enligt lagförslaget, som har formen av en övergångsbestäm-

melse till APR, skall under 1994 sammanlagt högst 10 miljarder kronor föras över till de tre föreslagna forskningsstiftelserna samt högst 1,7 miljarder kronor till två stiftelser som skall bildas för att föra över högskolor till privaträttslig form. Lagförslaget är utformat med förebild i tidigare beslutade överföringar av löntagarfondsmedel till bl.a. riskkapitalbolag.

Det samlade utnyttjandet av löntagarfondernas tillgångar skulle därmed komma att fördela sig på följande sätt. Nämnas kan att det aktuella marknadsvärdet på de tidigare löntagarfondernas tillgångar uppgår till 14,4 miljarder kronor efter det att medel till riskkapitalbolag betalats ut.

Ändamål	Belopp Miljoner kr	År då överföringen väntas ske
Riskkapitalbolag	6 500	1992
Sparpremie	400 (prel.)	1994 (december)
Kompensation till fondbolag för avbrutet sparande	85 (högst)	1993
Forskningsstiftelser	10 000 (högst)	1994
Högskolestiftelser	1 700 (högst)	1994

Det premiegrundande allemanssparandet har visserligen avbrutits, men en sparare måste för att kvalificera sig för sparpremien ha gjort minst tolv månadsinsättningar fram t.o.m. augusti 1994. Det innebär att det samlade behovet av sparpremier inte är känt förrän tidigast i september 1994. Enligt Riksgäldskontorets preliminära uppskattningar torde dock ca 400 miljoner kronor av de tidigare löntagarfondernas tillgångar erfordras för detta ändamål.

I anslutning till den redogörelse som här har lämnats gör finansutskottet följande samlade bedömning av förslagen i proposition 171 och motion Ub94 (s). Finansutskottet finner inte anledning att frånga sin tidigare redovisade uppfattning att en betydande del av de tidigare löntagarfondernas tillgångar skall användas för att främja forskning. Med hänsyn härtill anser finansutskottet att utbildningsutskottet bör avstyrka motion Ub94 (s).

Den i propositionen föreslagna nivån på forskningsstödet har angivits till ca 10 miljarder kronor, ett belopp som i proposition 231 preciserats till *högst* 10 miljarder kronor. Hur mycket som kommer att finnas tillgängligt för forskningsinsatser kan dock inte fastställas med säkerhet förrän längre fram. Avgörande är nämligen värdet av de kvarvarande löntagarfondernas tillgångar vid tidpunkten för överföringen sedan avdrag gjorts för sparpremier och fondbolagsersättning. Skulle t.ex. tillgångarnas värde falla avsevärt under det närmaste året kommer med andra ord utrymmet för överföringar till de föreslagna forskningsstiftelserna och högskolestiftelserna inte att räcka till. Finansutskottet förutsätter nämligen att man i ett sådant läge reserverar medel för de sparpremier som skall betalas ut i december 1994 enligt

tidigare gjorda utfästelser och att återstoden av de tillgångar som förvaltas av avvecklingsstyrelsen får kvoterats eller på annat sätt fördelas mellan forsknings- och utbildningsverksamhet.

Omvänt bör enligt finansutskottets mening gälla att man vid oförändrat värde eller vid en påtaglig värdetillväxt av fondtillgångarna utgår från att överskjutande medel fördelas mellan de föreslagna forsknings- och högskolestiftelserna. Skall en sådan möjlighet finnas måste det i proposition 231 framlagda lagförslaget jämkas.

Om utbildningsutskottet anser sig kunna göra ett förtydligande av denna innebörd har finansutskottet från sina utgångspunkter inget att erinra mot att löntagarfondsmedel används för att främja forskning i den omfattning som föreslagits i proposition 171.

Stockholm den 20 april 1993

På finansutskottets vägnar

Per-Ola Eriksson

I beslutet har deltagit: Per-Ola Eriksson (c), Hans Gustafsson (s), Lars Tobisson (m), Bengt Wittbom (m), Lars Leijonborg (fp), Roland Sundgren (s), Per Olof Håkansson (s), Tom Heyman (m), Lisbet Calner (s), Stefan Attefall (kds), Bo G Jenevall (nyd), Arne Kjörnsberg (s), Roland Larsson (c), Sonia Karlsson (s) och Alf Egnerfors (s).

Från Vänsterpartiet, som inte företräds av någon ordinarie ledamot i utskottet, har suppleanten Johan Lönnroth (v) närvarit vid den slutliga behandlingen av ärendet.

Avvikande meningar

1. Avslag på propositionen

Hans Gustafsson, Roland Sundgren, Per Olof Håkansson, Lisbet Calner, Arne Kjörnsberg, Sonia Karlsson och Alf Egnerfors (alla s) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Finansutskottet vill" och slutar med "proposition 171" bort ha följande lydelse:

Propositionens förslag innebär att AP-fondens tillgångar används för att finansiera löpande statsutgifter. I likhet med vad som anförs i motion Ub94 (s) finner utskottet detta stötande, i synnerhet som regeringen tidigare föreslagit att pensionärerna skall få vidkännas såväl en sänkning av utgående pensionsnivåer med 2 % som en gradvis höjning av pensionsåldern med ett år. Det är inte ägnat att skapa förståelse bland pensionärerna för de uppostringar som avkrävs dem om man samtidigt ger den felaktiga bilden att pensionssystemet har

tillgångar av en sådan omfattning att de kan användas för att finansiera verksamheter som staten för egen del inte anser tillräckligt viktiga för att prioritera i sin ordinarie budget.

Forskningsstöd är en statlig angelägenhet och skall som sådan finansieras med anslag över statsbudgeten. Den av regeringen föreslagna ordningen står dessutom i strid med den krisuppgörelse som hösten 1992 träffades mellan regeringen och Socialdemokraterna. Då nåddes enighet om att den "utsiftning" av medel ur de tidigare löntagarfonderna som planerades av regeringen och Ny demokrati skulle avbrytas och medlen skulle kvarstanna i pensionssystemet. Undantag gjordes endast för de medel som skulle användas till de s.k. riskkapitalbolagen och de sparpremier som vissa sparare redan hade tjänat in då uppgörelsen träffades. Dessutom förklarade Socialdemokraterna att de efter samråd var beredda att avsätta en mindre del till forskning. Något samråd har ej förekommit.

Finansutskottet, som hyser uppfattningen att träffade uppgörelser bör respekteras, anser även av detta skäl att regeringens förslag bör avstyrkas av utbildningsutskottet.

Regeringens proposition visar att skyddet av AP-fondens tillgångar är otillräckligt. I likhet med motionärerna vill utskottet förorda att lagen (1983:1092) med reglemente för Allmänna pensionsfonden ytterligare förtydligas för att säkerställa att fondmedel inte tas i anspråk för andra ändamål än ATP-pensionärernas välfärd. Ett lagförslag av denna innebörd har fogats till motion Ub94 (s). Enligt finansutskottets mening bör utbildningsutskottet föreslå riksdagen att anta detta lagförslag.

Vad finansutskottet här anfört innebär sålunda att utbildningsutskottet bör biträda motion Ub94 (s) och avstyrka proposition 171.

2. Om forskningsstödet inriktning

Bo G Jenevall (nyd) anför:

Ny demokrati anser i likhet med regeringen att 10 miljarder kronor av de tidigare löntagarfondernas tillgångar skall kunna användas för forskningsinsatser. Vi instämmer också i regeringens tidigare uttalanden om att forskningsstödet skall ges en sådan inriktning att det bidrar till att främja en varaktig tillväxt i den svenska ekonomin. Enligt vår mening tillgodoser emellertid två av de föreslagna forskningsstiftelserna inte detta syfte. Det gäller stiftelsen för s.k. miljöstrategisk forskning och stiftelsen för kulturvetenskaplig forskning.

De 4 miljarder kronor som regeringen vill avdela för dessa båda forskningsstiftelserns verksamhet skulle enligt vår mening komma till bättre användning om de i stället avsätts till en stiftelse för teknisk, medicinsk och naturvetenskaplig forskning med särskild inriktning på tillämpad forskning inom dessa områden. Denna forskning skall vara ändamålsinriktad och särskild tonvikt bör läggas på att överföra forskningsresultaten i kommersiell exploatering genom t.ex. nära samarbete med teknikparker, utvecklingsfonder och näringsliv. Två stiftelser med

skilda styrelser bör sålunda bildas. De angelägna satsningar som erfordras inom miljöforskningen ryms enligt vår mening otvetydigt inom ramen för dessa båda forskningsstiftelser.

Stiftelsernas kapital bör dock hållas intakt med en professionell kapitalförvaltning, varför endast avkastningen bör delas ut. Tänk om Nobelstiftelsen hade delat ut sitt kapital!

Det är som vi ser det självklart att de tidigare löntagarfondernas tillgångar skall användas på ett sätt som bäst främjar utveckling och en varaktig ekonomisk tillväxt.

Meningsyttring

Meningsyttring får avges av suppleant från Vänsterpartiet, eftersom partiet inte företräds av ordinarie ledamot i utskottet.

Om användningen av löntagarfondernas tillgångar

Johan Lönnroth (v) anför:

Vänsterpartiets grundläggande uppfattning är att löntagarfondernas tillgångar är och bör förbli en del av AP-fonden. Vårt förstahandsyrkande är således att dessa tillgångar läggs samman med AP-fonden.

Vi är emellertid medvetna om att denna uppfattning f.n. saknar majoritet i riksdagen. För att i det läget göra bästa möjliga av situationen är vi beredda att som ett andrahandsalternativ diskutera hur tillgångarna skall kunna användas för att finansiera forskningsstiftelser. Det bör då ske enligt de riktlinjer som redovisas i Vänsterpartiets motion Ub95.